

'El quadern gris' com a reinvençió

A la versió definitiva del llibre, Pla llima asprors i estridències en la seva biografia a fi de dotar-se de maduresa

GUILLEM MARTÍNEZ

L'èxit. Sant Jordi. Palafrugell. Teatre Municipal. És el tercer any que es realitza la lectura pública d'*El quadern gris*. Es tracta d'un acte que pretén ser una celebració alternativa i matisada del dia del llibre, tal com ha quedat de bèstia el dia del llibre al segle XXI. A l'escenari del teatre van succeir-se durant tot el dia parlants de totes les variants del català, ciutadans de Palafrugell d'origen europeu, africà, americà, persones de totes les edats i polítics de tots els colors. Tots units pel respecte a *El quadern gris*, un llibre de culte en general i a Palafrugell, doncs més. És, a més i per altra banda, el llibre més venut de Pla. Això pot indicar que també sigui el més llegit. En tot cas, és el més meditat. La seva meditació, d'una forma o altra, va ocupar gairebé cinquanta anys de la vida de l'autor. Com qui diu, una vida. Tant de temps meditant tal vegada equivalgui a una reformulació de la pròpia vida. Un fet que no està en la mà de gairebé ningú. I que no surt bé a gairebé ningú. L'intent, en tot cas, ha estat satisfet per l'èxit. Com es veu aquí, a Palafrugell, amb un cop d'ull.

► L'home que meditava sobre si mateix. A principis dels vuitanta Palafrugell va inaugurar solemnement un monument a Pla. En el moment de fer córrer el drap i veure el cap de bronze de Pla, el germà de Pla va dir que allò era un nyap. Josep Pla el va cridar a l'ordre, al crit de "Calla, que tu d'això no hi entens". Possiblement Pla no parlava d'escultura, sinó de la vida després de la mort, que és del que entenen els bustos de bronze. Pla, a aquestes alçades de la seva vida, duia anys gestionant la seva vida després de la mort. És a dir, la seva obra. Sens dubte la millor gestió va ser la publicació de la seva obra completa. I, dintre d'ella, l'escriptura del seu *Quadern gris*, la síntesi de Pla, el cànon planià, un projecte estilístic i intel·lectual que, tal vegada, mai havia existit en la seva obra. O, almenys, no en tota ni en tots els seus períodes. I aquí és necessari establir que almenys hi ha dos Josep Pla. L'anterior al seu exili, durant la dictadura de Primo de Rivera, i el posterior a la proclamació de la República. El prèpublicat és un Pla, paradoxalment, republicà. Gestiona, experimenta i fixa un estil i un registre en una llengua recentment normalitzada. Ofereix una cosa inusual en la cultura catalana: una carnalitat i una sensibilitat solucionades. I, respecte a la sèrie catalana del segle XX, ofereix novetat, curiositat, finestres al món, i una formulació del periodisme, aquesta regió de la cultura de masses. Pel mateix preu també ofereix inquietuds liberals, fins i tot esquerranes. El que torna de l'exili és un home tan diferent a l'anterior i en tan poc temps que resulta incompreensible. El seu lliurament abso-

Lectura d'*El quadern gris* a Palafrugell, d'umonge passat. / PERE DURAN

lut a Cambó, a canvi de diners i menyspreu, els dos productes amb els quals es remunera tradicionalment els lliuraments absoluts, marquen un abans i un després en la seva obra, ara maniquea, sense interès i a contracorrent d'una societat que avançava cap a un costat fins que, després d'una guerra, se li va fer retrocedir cap a l'altre. A partir

És el més gran esforç de Pla per explicar-se a si mateix, per donar-se sentit i projecció

d'aquest moment la seva obra compagina les joies amb l'auto-plagi, la repetició, la reiteració, el revisionisme cutre i el servilisme. No només polític, sinó, de forma més comú, el servilisme de "mentalitat de pobre", capaç de fer protagonitzar articles i riure-li la gràcia a qualsevol que li pagués un sopar.

► La reformulació de si mateix. ¿Com s'unifica tot això? ¿Com s'unifica allò mancat d'unitat en una obra completa basta, irregular? Possiblement a través d'*El quadern gris*, el més gran esforç de Pla per explicar-se a si mateix i per donar-se sentit i projecció. La seva aparició el 1966 va suposar, vist amb el temps, una automeditació descomunal de la posterioritat per part de Pla. El llibre venia precedit per un estudi de Joan Fuster, peça clau de la cultura catalana als anys seixanta i setanta. Un

intel·lectual als antípodes de Pla. És a dir, marxista. El seu pròleg, una interpretació positiva del llibre i de l'obra de Pla, va pesar en les interpretacions durant anys. Van haver de passar dues dècades fins que filòlegs com Xavier Pla veïessin que *El quadern gris* oferia peces que no encaixaven, que aquell llibre de joventut era una reformulació de la joventut, d'una vida, d'una obra, realitzada en la maduresa. En efecte, *El quadern gris*, l'original, va existir en el seu moment. Era un petit quadern, el facsimil del qual va ser publicat fa pocs anys per Destino. El petit quadern de notes no tenia gens a veure amb el volum de 800 pàgines publicat en l'obra completa i el seu manuscrit, conservat ara a la Fundació Josep Pla, a Palafrugell. Escrit ja als anys cinquanta, possiblement als llargs —però econòmics— desplaçaments pel món en petrolier, *El quadern gris* definitiu llima asprors i estridències en la biografia de Pla, un dels pocs mortals que ha reeixit en l'intent d'esborrar-se a si mateix als 20 anys per dotar-se de maduresa, rescriure's més conservador, solucionat i semblant als seus jo posteriors. I aconseguix condensar la seva aportació al periodisme i a la literatura catalana. L'ús del verb, subjecte i predicat a mena de superproducció, l'ús del detall com a categoria, la sensació de certesa, el joc amb la ironia i la creació d'un cosmos —l'Empordà—, que expliquen al seu torn el món. Un món en ocasions brutal. Li va sortir bé. Ens va prendre bé el pèl, que és el que, de fet, un espera d'un bon periodista.